

<https://doi.org/10.5817/OS2019-3-12>

Literárnovedné myslenie v súčasnej Ukrajine

Філологічні семінари. Театр літературного процесу: Теорія і діюві особи. Вип. 20. Київ, 2017. 335 с. ISBN 978-617-7442-48-5.

O tom, ako a o čom rozmýšľajú literárni vedci v súčasnej Ukrajine, veľa napovie aj nový, už 20. zborník prác filologického seminára, ktorý založil v Kyjevskej univerzite ešte v roku 1904 známy literárny teoretik prof. V. M. Peretc. Seminár však v 20. rokoch minulého storočia sovietsky režim zakázal, jeho účastníkov prenasledoval, ba aj niektorých fyzicky zlikvidoval. O obnovenie jeho činnosti sa postaral v roku 1996 vtedajší dekan filologickej fakulty Kyjevskej univerzity T. H. Ševčenka prof. M. K. Najenko, DrSc. Jeho iniciatívu podporili filologické pracoviská nielen Ukrajiny, ale aj Harwardskej univerzity, Varšavskej univerzity, Tbiliskej univerzity, Masarykovej univerzity, Inštitút literatúry T. H. Ševčenka AV Ukrajiny a ďalší. Dušou a rozumom (vedeckým vedúcim) filologického seminára „Teoretické a metodologické problémy literárnej vedy“ sa stal prof. Mychajlo Najenko. Doteraz sa 20 seminárov aktívne zúčastnili významní vedci (niektorí opakovane) nielen z Ukrajiny, ale z rôznych zväzových republík bývalého ZSSR, Poľska, Česka, Slovenska, Nemecka, Veľkej Británie, Austrálie, Kanady USA a iných. Ich číslo sa pohybuje viac ako 500 osôb, nehovoriac o pasívnych účastníkoch. Bola a je to dobrá škola pre každého literárneho vedca aj konzumenta umeleckej literatúry. Z každého seminára vzišiel vedecký zborník.

Teraz pred nami leží 20. zborník uvedeného seminára pod názvom: Divadlo literárneho procesu: teória a účinkujúce osoby, ktorý vydala Kyjivská národná univerzita T. H. Ševčenka. Autormi tohto zborníka sú vedci z Ukrajiny, Poľska, Česka, Veľkej Británie a Slovenska, spolu 44. Predstavili pomerne širokú paletu tém, problémov, dokonca aj prístupov k literárnemu textu alebo literárnemu procesu vôbec. Avšak spája ich láska a úcta k umeleckému slovu – umeleckému literárnemu obrazu, k pokrokovým tradíciám literárnej vedy doma a vo svete. Jednotliví autori sa nekoncentrovali iba na literárny proces v Ukrajine, ale aj širšie, snažia sa posudzovať ukrajinskú literatúru a jej proces v kontexte literárneho diania v Európe, ba aj širšie. Prevažuje v ich prácach narábanie s konkrétnym literárnym textom, jeho pozorné prečítanie, formalistický, štrukturalistický prístup, ktorý má isté tradície aj v ukrajinskej literárnej vede ešte z čias jeho zakladateľa prof. V. M. Peretca.

V našej krátkej úvahe nemáme možnosť, aby sme uviedli názvy všetkých štúdií, tým viac nemáme možnosť, aby sme ich analyzovali, poukázali na to všetko nové, čo prinášajú. Sústredíme sa iba na niektoré práce.

Už prvá štúdia prof. M. Najenka *Literárny proces a jeho imitácia* udala tón prácam celého zborníka. V nej autor podrobne pojednáva o teoretických historicko-literárnych

aspektoch literárneho procesu nielen v Ukrajine. Literárny proces analyzuje na základe „obrazových systémov, ktoré dominovali v rozličných kultúrno-historických epochách“,¹ usiluje sa podať svoju vlastnú definíciu literárneho procesu, tohto živého organizmu literárneho rozvoja. Považuje, že v základe každého literárneho procesu leží „jedine forma umeleckého myslenia“.² Zamýšľa sa medzi iným aj nad tým, ako v súčasnej ukrajinskej literatúre prichádza namiesto postmodernizmu „nový historizmus alebo metamodernizmus“,³ tvrdí, že postmodernizmus v každej krajine má, či mal hlboko národný (nacionálny) charakter a obsah, uvádza, kedy existoval či existuje skutočný literárny proces a kedy iba jeho imitácia, pritom uvádza rád diel, ktoré to dokazujú.

Hneď po ňom nasleduje štúdia prof. I. Pospíšila *Hra v literatúre literatúrou a s literatúrou* (Nie je to jeho prvá štúdia uverejnená v zborníkoch filologického seminára. Je to už piata či šiesta a vždy originálna, podnetná), v ktorej sa okrem iného zaoberá vážnou problematikou literárneho procesu a síce udeľovaním literárnych cien v rôznych štátoch, vrátane udeľovania Nobelovej ceny za literatúru, ktoré považuje za súčasť hry v literatúre a s literatúrou na „pozadí ekonomických, ideologických, politických záujmov“.⁴ Prichádza k záveru, že aj tu jestvuje korupcia, známosti, keď namiesto skutočných estetických hodnôt, sa navrhujú a oceňujú často rôzne mimoliterárne, ideologické, politické „hodnoty“ a záujmy biznisu. Nediví sa, že taká „prax“ často privádza literatúru v súčasnom svete do „osobitného druhu šou-biznisu“. Súčasne poukazuje aj na problematiku identickosti národných literatúr, čo sa prejavuje tiež v svojráznej hre, spojenej s revíziou predchádzajúcich prístupov k literatúre. Názor prof. I. Pospíšila o šou-literatúre nechtiac a nezávisle rozvíja prof. E. Šestopalovová v štúdiu *Reálna šou – prečiarknutý text umeleckej literatúry*. Hra v umeleckom diele zaujala aj prof. O. Koliňkovú, čo aj dokázala v svojej štúdiu *Hra ako dominantna umeleckého štýlu Mily Ivancovej*. Poukazuje, aké miesto, funkciu zaujíma hra v rozličných komponentoch umeleckej štruktúry jej diel, pri tvorbe postáv, v akcentácii ideových aspektov vo vzťahu k životu a pod. Vidíme, že otázka hry v umeleckej literatúre stále častejšie zaujíma nielen spisovateľov, ale aj literárnych vedcov Ukrajiny.

Prof. N. Šlachovová v práci *Čítanie ako literárnovedný fenomén* sa zaoberá problematikou komunikatívno-receptívneho prístupu k literatúre ako k umeniu slova. Svojím spôsobom jej niektoré myšlienky rozvíja prof. H. Kloček v štúdiu *Otvorené dielo a problém mnohých spôsobov jeho interpretácie*, v ktorej dokazuje, že problém

1 Filolohični seminary. *Teatr literaturnoho procesu: Teorija i dijovi osoby*. Vyp. 20. Kyjiv, 2017, s. 9.

2 Tamže, s. 11.

3 Tamže, s. 14.

4 Tamže, s. 19.

rozboru a hodnotenia umeleckého diela, je aktuálny najmä pre diela s tzv. otvoreným koncom. Svoje teoretické názory aplikuje na poézii M. Vinhranovského. Ďalej tento problém rozvíja prof. O. Bystrovová v štúdiu *Titulná strana a ilustrácie literárneho diela ako receptívny faktor*, keď podrobila rozboru funkcie titulnej strany diela v porovnaní s funkciami divadelného plagátu. Problém hodnotenia, čítania a predaja literatúry vôbec zaujal prof. A. Tkačenka, o čom svedčí jeho práca *Romány masovej kultúry očami študentov-literátov*. Keďže jestvujú rôzne kritériá hodnotenia textov masovej kultúry, ktoré panujú v Ukrajine, autor navrhol „integrovateľný prístup, ktorý berie do úvahy nielen tradičné nároky na obsah a formu diela, ale aj pragmatické záujmy vydavateľov a požiadavky čitateľov“. Myslí si, že tak pomôže posilniť umelecko-estetické hodnoty a čítanie románov nielen masovej kultúry.⁵

V zborníku nachádzame celý rád štúdií venovaných rozboru a hodnoteniu jednotlivých diel či tvorby toho alebo iného autora od najstarších čias po súčasnosť. Ich zoznam je pomerne veľký. My sa zastavíme iba pri dvoch-troch. Najprv chceme upozorniť, že ukrajinskí literárni vedci sa aj naďalej zaujímajú o českú literatúru. Svedčí o tom štúdia O. Palij *Umelecká reflexia vojny v českej próze 60-tych rokov XX st.*, v ktorej sa zaoberá, ako J. Škvorecký, B. Hrabal a L. Fuks, každý originálne, neopakovateľne, experimentálne sa zmocnil protivojnovnej témy, ako a čím každý z nich zaujal osobitné miesto v kontexte českej prózy 60. rokov 20. st. Čitateľ zborníka sa dočíta aj o literárnom procese Ukrajincov východného Slovenska v práci *Niektoré osobitosti rozvoja ukrajinskej literatúry Slovenska na prelome 20.–21. storočia*, autorom ktorej je autor týchto riadkov. Pred ním sa zo Slovenska v zborníku filologického seminára prezentovali svojimi štúdiami J. Jurčo, N. Kyseľová a S. Makara.

Osobitne ma zaujala štúdia prof. N. Bernadskej *Od Kyjeva do Mukačeva, alebo ako sa zapojiť do súčasného literárneho procesu*, lebo sa to týka nielen tvorcov literatúry Zakarpatskej či iných oblastí Ukrajiny, ale aj ukrajinských spisovateľov východného Slovenska a vôbec Ukrajincov, píšucich po ukrajinsky, ktorí sú roztrúsení po celom svete. Na tvorbu týchto autorov mnohí kyjevskí literárni historici a kritici často zabúdajú, ignorujú a nepovažujú ich za súčasť literárneho procesu ukrajinskej literatúry. N. Bernadská túto tradíciu porušila, keď tvorbu zakarpatského autora D. Kešelu „zapísala“, či zaradila do súčasného literárneho procesu. S jej hodnotením jeho jednotlivých diel a tvorby vôbec súhlasím. Súhlasím s jej tvrdením, že „tajomstvo majstrovstva talentovaného autora (D. Kešelu – M. R.) spočíva v jeho unikátnosti, lebo v súčasnej ukrajinskej literatúre prozaici vedia pracovať s charakterovými postavami, demonštrovať svoju erudíciu, ktorá sa prejavuje v intertexte, budovať zaujímavé subjekty, hrajúc sa pritom s čitateľom, ale nie vždy vedia rozosmiať čitateľa. Práve smiech D. Kešela vrátil do romanistiky, smiech zemitý, inokedy aj hrubý svojim naturalizmom,

5 Tamže, s. 313.

ale smiech očisťujúci, svetlý, život utvrdzujúci“.⁶ Tvorbu Dmytra Kešeľu poznajú aj na Slovensku, hoci nie do takej miery, ako by si zaslúžila.

Vedomý som si toho, že ani zďaleka sa mi nepodarilo upozorniť na to veľké množstvo poznatkov, impulzov, ktoré prinášajú ďalší jednotliví autori. Napriek tomu sa nazdávame, že aj z týchto riadkov môžeme si vytvoriť určitý obraz o literárnom myslení v Ukrajine. Teší nás, že vedenie filologického seminára a redakčnej rady zborníka sú otvorení pre rozličné, dokonca aj protikladné názory na literatúru, čím umožňujú hľadať najobjektívnejšie, najmodernejšie spôsoby a metódy hodnotenia umeleckej literatúry a jej procesu.

Michal Roman

Literatúra:

Filolohični seminary. Teatr literaturnoho procesu: Teorija i dijovi osoby. Vyp. 20. Kyjiv, 2017. 335 s. ISBN 978-617-7442-48-5.

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

6 Tamže, s. 302.